

Värnetorp, Fattighuset i St Uppåkra 3:10, beläget norr om kyrkan, längs bygatan.

Fattighuset fungerade som en sista utväg för socknens mest utsatta—äldre, sjuka och föräldralösa barn. Innan fattighuset byggdes var det vanligt med s.k. rotegång, där de fattiga fick vandra runt och bo hos gårdarna i byn under kortare perioder.

Två av de fattiga är det äkta paret Per Jönsson Sandström och Hanna Nilsdotter, som 1882 flyttar in i fattighuset och som i flera omgångar dömds till fängelsestraff för bl.a. stöld.

Per Jönsson (1841–1886), är son till soldaten Jöns Munter och hans hustru Ingar Pehrsdotter i Hög. När Per är 16 år ger han sig iväg för att tjäna som dräng på Lilla Uppåkra No 10 och 6.

20 år gammal - redan fängelsekund

18 år gammal flyttar Per till Malmö garnison och tar sig namnet Sandström. När han efter två år återvänder till St Uppåkra 6, är han avstraffad för sin första stöld och har mist sitt *medborgliga förtroende i 3 år.

När Per är 24 år gammal driver han runt utan fast bostad, men efter ett år lyckas han få en tjänst som dräng på St Uppåkra 3. Nu döms Per för andra gången för stöld och mister sitt medborgliga förtroende i ytterligare 3 år.

1873 gifter han sig 32 år gammal med fattighjonet Hanna Nilsdotter (1847–1891), piga på St Uppåkra 7. Paret blir inhyses på St Uppåkra No 10, där de får 2 barn, Ingrid Sofia 1875 och Nils 1877.

Ohederligheterna fortsätter

I oktober 1879 kan man läsa följande i

tidningen NYA SKÅNE.

Stöld av linne- och klädespersedlar förövades den 17 juni hos fanjunkaren Dehn i Lilla Uppåkra. De stulna sakerna värderades till 30 kr. Någon dag i september månad tillgreps från pigan Karna Dyberg i St Uppåkra fem dynvar och ett lakan till ett sammanlagt värde av 64 kr. På misstankar häktades arbetskarlen Per Jönsson Sandström från St Uppåkra. Vid rannsaking inför Torna häradsrätt å cellfängelset härstädes i lördags, förnekade Sandström på det envisaste att ha förövat ifrågavarande stölder, men påstod däremot att hans hustru Hanna begått tillgreppet hos Dyberg. En del av det från Dehn stulna hade anträffats i en byrålåda hos Hanna Sandström, varför hon var instämd för att höras. Hon påstod, att hon av en kringstrykande mansperson vid namn Gustaf tillbytt sig kläderna för en halv kanna brännvin. Om dynvaren hade hon alls ingen kännedom. Vittnen omtalade emellertid, att mannen Sandström sagt att hustrun stulit och pantsatt dynvaren samt undangömt pantkvittot i ett garnnystan. Sandström är född 1841 i Hög och har varit husar. Han har senast 1865 dömts till 1 års straffarbete för 1:a resan stöld. Hustrun är född 1847. Rannsakingen fortsätter den 24 okt.

Hanna Nilsdotter, gravid och 32 år, döms för stöld tillsammans med Per Sandström, 38, till 4 månaders straffarbete på Malmö Länsfängelse, samt förlust av medborgerligt förtroende i 2 år.

Under fängelsetiden 1880 föder Hanna ett flickebarn. Flickan döps till Maria Kristina och dör på fängelset endast 7 dagar gammal i blodförgiftning.

Fattighuset

1882 bor arbetaren Per och hans hustru Hanna med 4 barn på fattighuset; Ingrid Sofia 7, Nils 5, Maria Christina 1.

1883 döms Per åter igen till straffarbete i 1 år samt förlust av medborgerligt förtroende i 5 år utöver strafftiden för inbrottsstöld hos Herr Kapten N Buzelius i St Råby. Stölden här gäller

sängkläder, linne m.m. till ett värde av 36 kr. Sandströms hustru Hanna, anklagas för att genom inbrott hos änkan Mätta Jönsson i St Råby ha stulit 18 skålpund garn värt 1 kr per skålpund, vilket anträffades i hennes bostad i Uppåkra fattighus.

Hanna döms till 1 års straffarbete på Länsfängelset i Malmö samt förlust av medborgerligt förtroende i 5 år.

1886 döms Per ånyo till 4 månaders fängelse för ärekränkingsbrott. Per kommer ut från fängelset 2 september 1886 och dör 45 år gammal i bröstsjukdom den 5 december samma år.

Änkan Hanna fortsätter på brottets bana

1887 döms Hanna igen, nu för ärekränkning till 4 månader på Länsfängelset i Malmö. Ärekränkningen i korta drag gäller följande. Lars Persson är arrendator på Hjärup no 6. Under arrendatorns frånvaro den 3 juli 1881 brinner alla husen ner, tjänstepigan och Lars Perssons två-åriga son omkommer. Hanna påstår att hennes man fått två kronor av Lars Persson för att tända på husen. Till slut ändrar Hanna sig och erkänner att hon spridit ryktet för att hon på så sätt skulle bli fri från en så dålig person.

På nyårsaftonen 1889 föder Hanna en oä dotter. Flickan döps till Betty och dör bara två månader gammal av svaghet.

Hanna Nilsson, 43, slutar sina dagar i lunginflammation den 16 mars 1891 i fattighuset i St Uppåkra.

***Förlust av medborgerligt förtroende**

var under slutet av 1800-talet ett vanligt förekommande tillägg till andra av domstolarna utdömda straff i samband med de flesta typer av brott som resulterade i straffarbete. Det innebar bland annat att man inte fick rösta, vittna i domstolen eller inneha offentliga tjänster. Detta straff avskaffades 1937.

Fattighuset på 1900-talet – ett utdrag ur en artikel i Arbetet 1911, där landsbygdens fattigvård belyses

Vi har nu gjort en undersökning i grannsocknens, Uppåkra fattighus. I motsats till Flackarps och många andra fattighus har detta ett oklanderligt yttre och är inuti inrett på ett förnuftigt sätt. Rummen äro ordentligt stora, men möblerna nätt opp passabla. Spiskammaren är avskild från rummet och tillräcklig plats finnes för bränsle o. d. Till huset hör 3 små trädgårdstäppor som brukas av hjonen. Församlingen är lycklig nog att ha endast 3 hjon som utom husrum och bränsle åtnjuta ett kontant understöd, så omänskligt lågt och utdelas under former som allt annat hedra en församling.

Vi har då först änkan Pernilla Jönsson, 58 år gammal, åtnjuter inget kontant understöd från församlingen. Hon försörjer sig på eget arbete hos en lantbrukare i församlingen, där hon dagligen mjölkar 5 och ofta fler kor samt diskar större mjölkflaskor för 6 kr i månaden samt kaffe och mat två gånger om dagen de dagar hon utför arbete. Barmhärtiga människor förse henne med något av det nödtorftiga hon behöver.

Tillsammans med henne bor i samma stuga en kvinna Elna Jacobsson, 56 år, oförmögen till hårt arbete och erhåller av församlingen 8 kr i månaden. Dessutom tjänar hon några slantar på ett handarbete.

I ett annat rum bor en 81 år gammal man, Gustaf Svensson, som i 26 år arbetat inom församlingen. I 9 år har han bott i fattighuset, men ej uppburit kontant understöd mer än under 4 år. De första 5 åren hade han anställning på Uppåkragården hos agronom Svedin som ryktare mot 75 öre om dagen på egen kost. Denna sin sista anställning fick mannen sluta på grund av sjukdom i fötterna. Nu erhåller han 9 kr i månaden av socknen.

Det sätt och de former under vilket det omänskligt knappa understödet utdelas, måste hos en var väcka en viss förvåning.

Den gamle mannens dagliga understöd är knappt 30 öre, beräknat efter 9 kr i månaden, och måste leva på 20 öre per dag. Att detta inte kan gå, förstår var och en. Här måste den enskilda barmhärtigheten uppfylla en del av den plikt som vilar på samhället.

1913 röstade den svenska riksdagen igenom världens första allmänna pensionsförsäkring. Vålgörenhet ersattes med rättigheter och ordet fattigvård försvann i historiens glömska. 1920 kallas Värnetorp för Ålderdomshemmet. Idag är fastigheten privatägd.

Lisbeth Nilsson
2026-06-09

Värnetorps placering enligt pilen nedan.

